

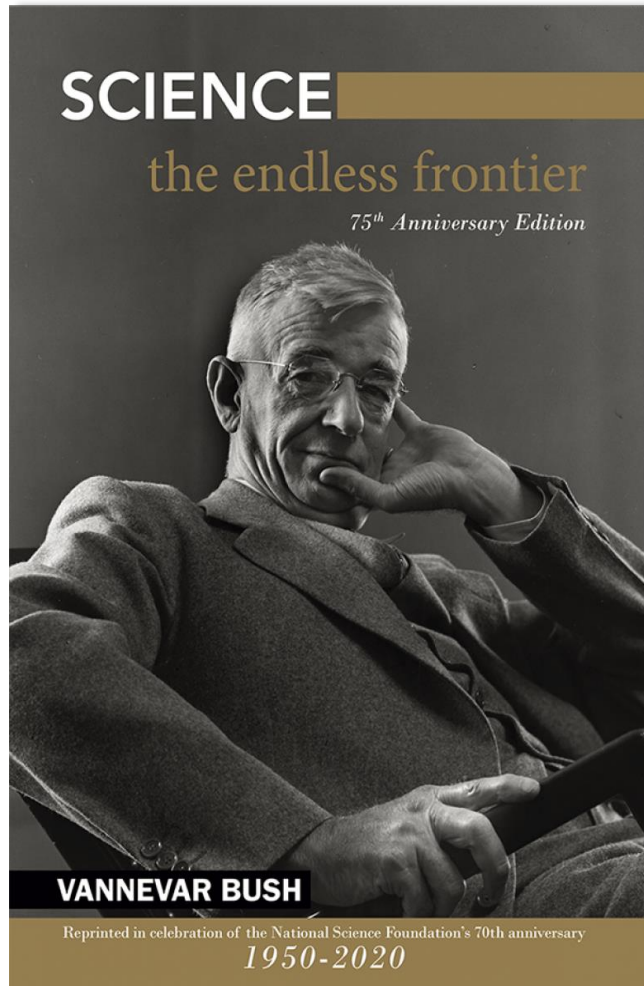
Forskning for politikk

Sammenheng og spenninger

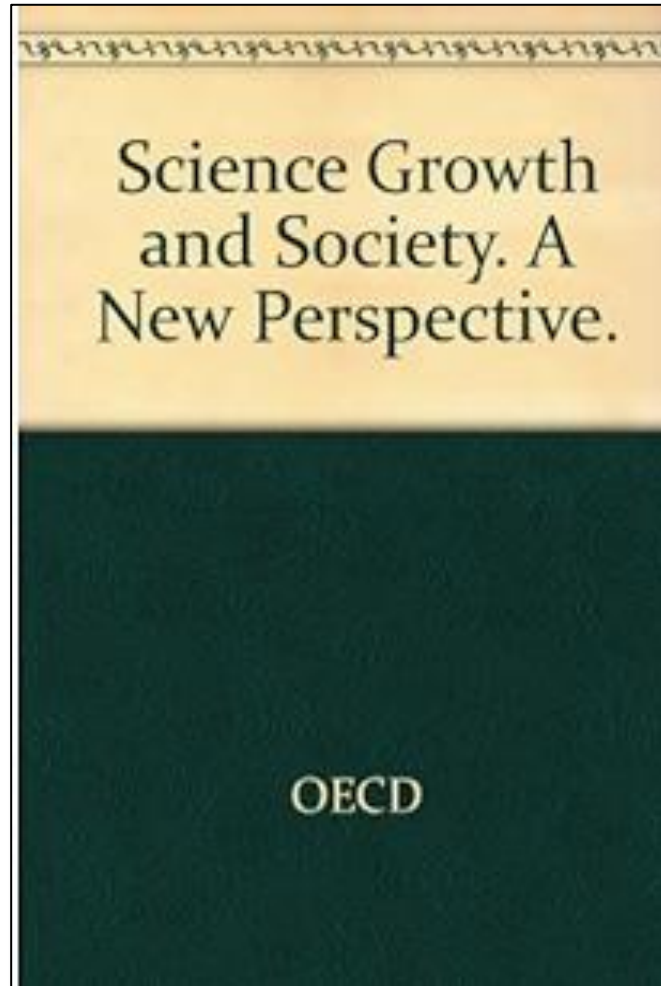
UHR-FFA Samarbeidskonferansen 1. februar 2024

Espen Solberg, forskningsleder, NIFU

Lang tradisjon for å koble forskning til politikk

1945

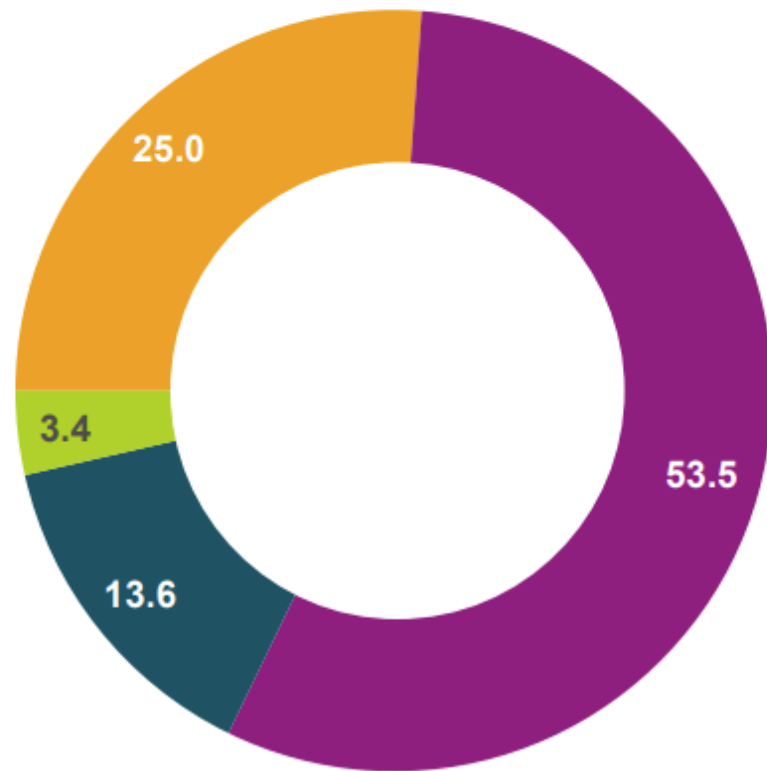
1971

2009

Horizon Europe Budget: €95.5 billion (2021-2027)

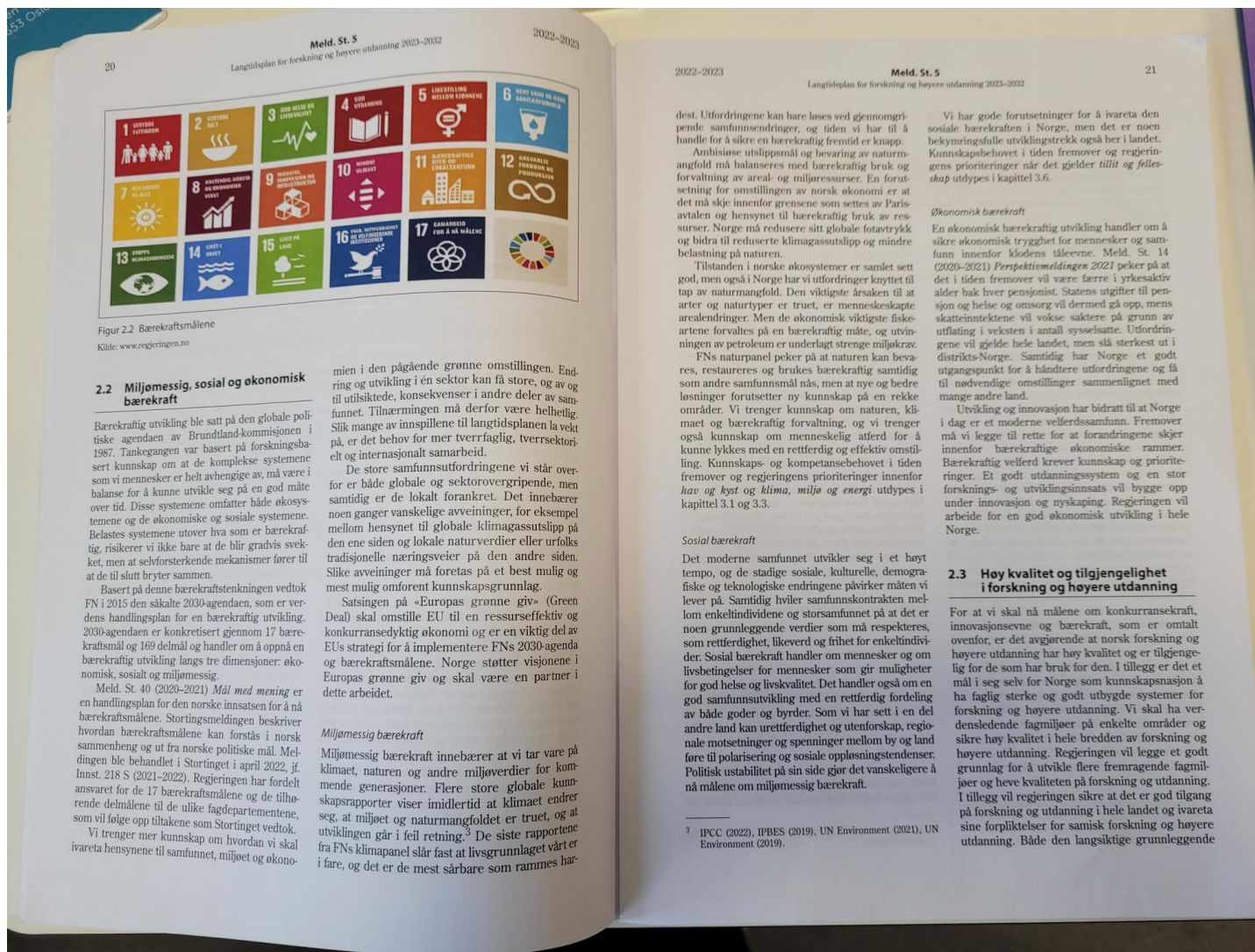
(including €5.4 billion from NGEU – Next Generation Europe – programme of EU for Recovery from COVID-19 crisis)

Political agreement December 2020
€ billion in current prices

- Excellent Science
- Global challenges and European ind. comp.
- Innovative Europe
- Widening Part and ERA

Forskning for politikk er innbakt i forskningspolitikken

Figur 2.2 Bærekraftsmålene
Kilde: www.regjeringen.no

2.2 Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft

Bærekraftig utvikling ble satt på den globale politiske agendaen av Brundtland-kommisjonen i 1987. Tankegangen var basert på forskningsbasert kunnskap om at de komplekse systemene som vi mennesker er helt avhengige av, må være i balanse for å kunne utvikle seg på en god måte over tid. Disse systemene omfatter både økosystemene og de økonomiske og sosiale systemene. Belastes systemene utover hva som er bærekraftig, risikerer vi ikke bare at de blir gradvis svekket, men at selvforsterkende mekanismer fører til at de til slutt bryter sammen.

Basert på denne bærekraftstenkingen vedtok FN i 2015 den såkalte 2030-agendaen, som er verdens handlingsplan for en bærekraftig utvikling. 2030-agendaen er konkretisert gjennom 17 bærekraftsmål og 169 delmål og handler om å oppnå en bærekraftig utvikling langs tre dimensjoner: økonomisk, sosialt og miljømessig.

Meld. St. 40 (2020–2021) *Mål med mening* er en handlingsplan for den norske innsatsen for å nå bærekraftsmålene. Stortingsmeldingen beskriver hvordan bærekraftsmålene kan forstås i norsk sammenheng og ut fra norske politiske mål. Meldingen ble behandlet i Stortinget i april 2022, jf. Innst. 218 S (2021–2022). Regjeringen har fordelt ansvaret for de 17 bærekraftsmålene og de tilhørende delmålene til de ulike fagdepartementene, som vil følge opp tiltakene som Stortinget vedtok.

Vi trenger mer kunnskap om hvordan vi skal ivareta hensynene til samfunnet, miljøet og økono-

mien i den pågående grønne omstillingen. Endring og utvikling i én sektor kan få store, og av og til uønskede, konsekvenser i andre deler av samfunnet. Tilnærmingen må derfor være helhetlig. Slik mange av innspillene til langtidsplanen la vekt på, er det behov for mer tverrfaglig, tverrsektorielt og internasjonalt samarbeid.

De store samfunnsutfordringene vi står overfor er både globale og sektorovergripende, men samtidig er de lokalt forankret. Det innebærer noen ganger vanskelige avveininger, for eksempel mellom hensynet til globale klimagassutslipp på den ene siden og lokale naturverdier eller uforluts tradisjonelle næringsveier på den andre siden. Slike avveininger må foretas på et best mulig og mest mulig omforent kunnskapsgrunnlag.

Satsingen på «Europas grønne giv» (Green Deal) skal omstille EU til en ressurreffektiv og konkurransedyktig økonomi og er en viktig del av EU's strategi for å implementere FN's 2030-agenda og bærekraftsmålene. Norge støtter visjonene i Europas grønne giv og skal være en partner i dette arbeidet.

Miljømessig bærekraft

Miljømessig bærekraft innebærer at vi tar vare på klimaet, naturen og andre miljøverdier for kommende generasjoner. Flere store globale kunnskapsrapporter viser imidlertid at klimaet endrer seg, at miljøet og naturmangfoldet er truet, og at utviklingen går i feil retning.³ De siste rapportene fra FN's klimapanel slår fast at livsgrunnlaget vårt er i fare, og det er de mest sårbare som rammes har-

dest. Utfordringene kan bare løses ved gjennomgående samfunnsendringer, og tiden vi har til å handle for å sikre en bærekraftig fremtid er knapp.

Ambisjose utslippsmål og bevaring av naturmangfold må balanseres med bærekraftig bruk og forvaltning av areal- og miljøressurser. En forutsetning for omstillingen av norsk økonomi er at det må skje innenfor grensene som settes av Parisavtalen og hensynet til bærekraftig bruk av ressurser. Norge må redusere sitt globale fotavtrykk og bidra til reduserte klimagassutslipp og mindre belastning på naturen.

Tilstanden i norske økosystemer er samlet sett god, men også i Norge har vi utfordringer knyttet til tap av naturmangfold. Den viktigste årsaken til at arter og naturtyper er truet, er menneskeskapte arealendringer. Men de økonomisk viktigste fiskeartene forvaltes på en bærekraftig måte, og utvinningen av petroleum er underlagt strenge miljøkrav.

FN's naturpanel peker på at naturen kan bevares, restaureres og brukes bærekraftig samtidig som andre samfunnsmål nås, men at nye og bedre løsninger forutsetter ny kunnskap på en rekke områder. Vi trenger kunnskap om naturen, klimaet og bærekraftig forvaltning, og vi trenger også kunnskap om menneskelig atferd for å kunne lykkes med en rettferdig og effektiv omstilling. Kunnskaps- og kompetansebehovet i tiden fremover og regjeringens prioriteringer innenfor *hav og kyst*, *klima*, *miljø* og *energi* utdypes i kapittel 3.1 og 3.3.

Sosial bærekraft

Det moderne samfunnet utvikler seg i et høyt tempo, og de stadige sosiale, kulturelle, demografiske og teknologiske endringene påvirker måten vi lever på. Samtidig hviler samfunnskontrakten mellom enkeltpersonene og storsamfunnet på at det er noen grunnleggende verdier som må respekteres, som rettferdighet, likeverd og frihet for enkeltpersoner. Sosial bærekraft handler om mennesker og om livsbetingelser for mennesker som gir muligheter for god helse og livskvalitet. Det handler også om en god samfunnsutvikling med en rettferdig fordeling av både goder og byrder. Som vi har sett i en del andre land kan urettferdighet og utenforskap, regionale motsetninger og spenninger mellom by og land føre til polarisering og sosiale oppløsningsstendenser. Politisk ustabilitet på sin side gjør det vanskeligere å nå målene om miljømessig bærekraft.

³ IPCC (2022), IPBES (2019), UN Environment (2021), UN Environment (2019).

Vi har gode forutsetninger for å ivareta den sosiale bærekraften i Norge, men det er noen bekymringsfulle utviklingstrekk også her i landet. Kunnskapsbehovet i tiden fremover og regjeringens prioriteringer når det gjelder tillit og fellesskap utdypes i kapittel 3.6.

Økonomisk bærekraft

En økonomisk bærekraftig utvikling handler om å sikre økonomisk trygghet for mennesker og samfunn innenfor klodens tåleevne. Meld. St. 14 (2020–2021) *Perspektivmeldingen 2021* peker på at det i tiden fremover vil være færre i yrkesaktiv alder bak hver pensjonist. Statens utgifter til pensjon og helse og omsorg vil dermed gå opp, mens skatteinntektene vil vokse saktere på grunn av utfylling i veksten i antall sysselsatte. Utfordringene vil gjelde hele landet, men slå hardest ut i distrikt-Norge. Samtidig har Norge et godt utgangspunkt for å håndtere utfordringene og få til nødvendige omstillinger sammenlignet med mange andre land.

Utvikling og innovasjon har bidratt til at Norge i dag er et moderne velferdssamfunn. Fremover må vi legge til rette for at forandringene skjer innenfor bærekraftige økonomiske rammer. Bærekraftig velferd krever kunnskap og prioriteringer. Et godt utdanningsystem og en stor forsknings- og utviklingsinnsats vil bygge opp under innovasjon og nyskaping. Regjeringen vil arbeide for en god økonomisk utvikling i hele Norge.

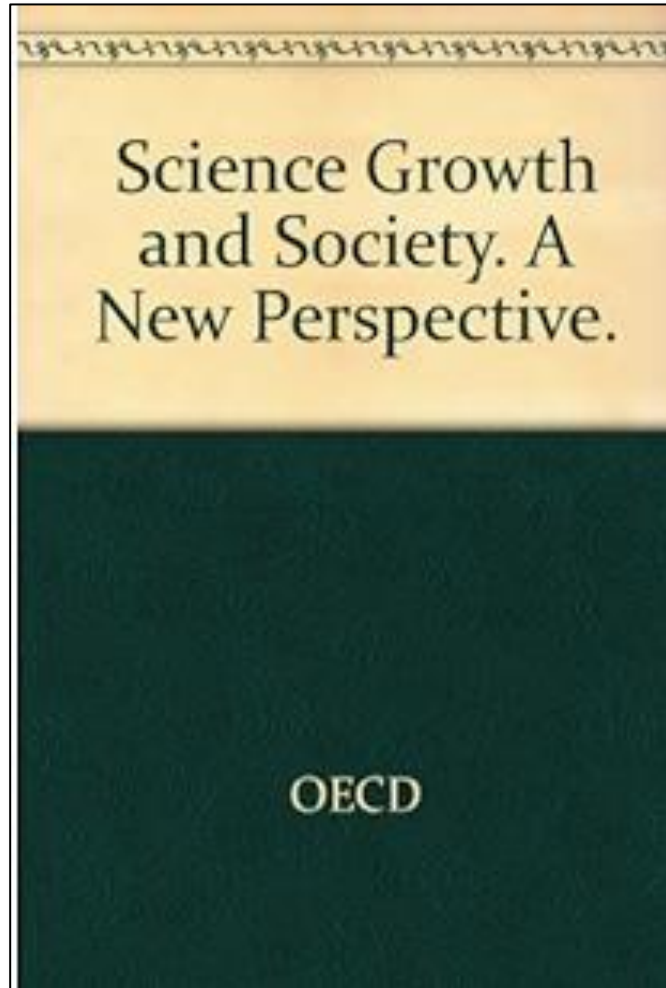
2.3 Høy kvalitet og tilgjengelighet i forskning og høyere utdanning

For at vi skal nå målene om konkurransekraft, innovasjonsevne og bærekraft, som er omtalt ovenfor, er det avgjørende at norsk forskning og høyere utdanning har høy kvalitet og er tilgjengelig for de som har bruk for den. I tillegg er det et mål i seg selv for Norge som kunnskapsnasjon å ha faglig sterke og godt utbygde systemer for forskning og høyere utdanning. Vi skal ha verdensledende fagmiljøer på enkelte områder og sikre høy kvalitet i hele bredden av forskning og høyere utdanning. Regjeringen vil legge et godt grunnlag for å utvikle flere fremragende fagmiljøer og heve kvaliteten på forskning og utdanning. I tillegg vil regjeringen sikre at det er god tilgang på forskning og utdanning i hele landet og ivareta sine forpliktelser for samisk forskning og høyere utdanning. Både den langsiktige grunnleggende

Forskningspolitikkenes tre hovedoppgaver

- Utforme en samlet nasjonal forskningspolitikk
- Koordinere forskningen og forskningsmiljøene
- Integrere forskningen i ulike politikkområder

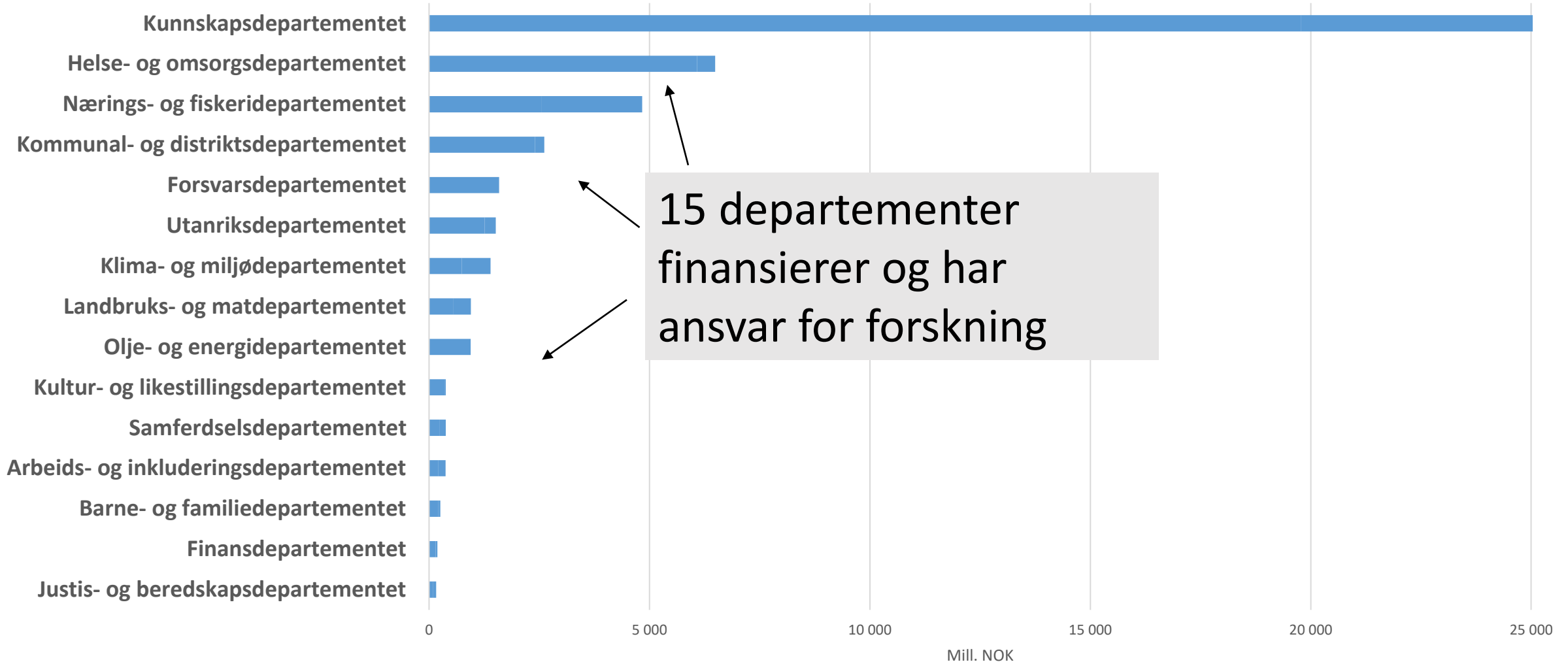
Helhet og koordinering vs. sektorhensyn

«Any viable system of science policy must involve some blend of centralised and sectoral approaches».

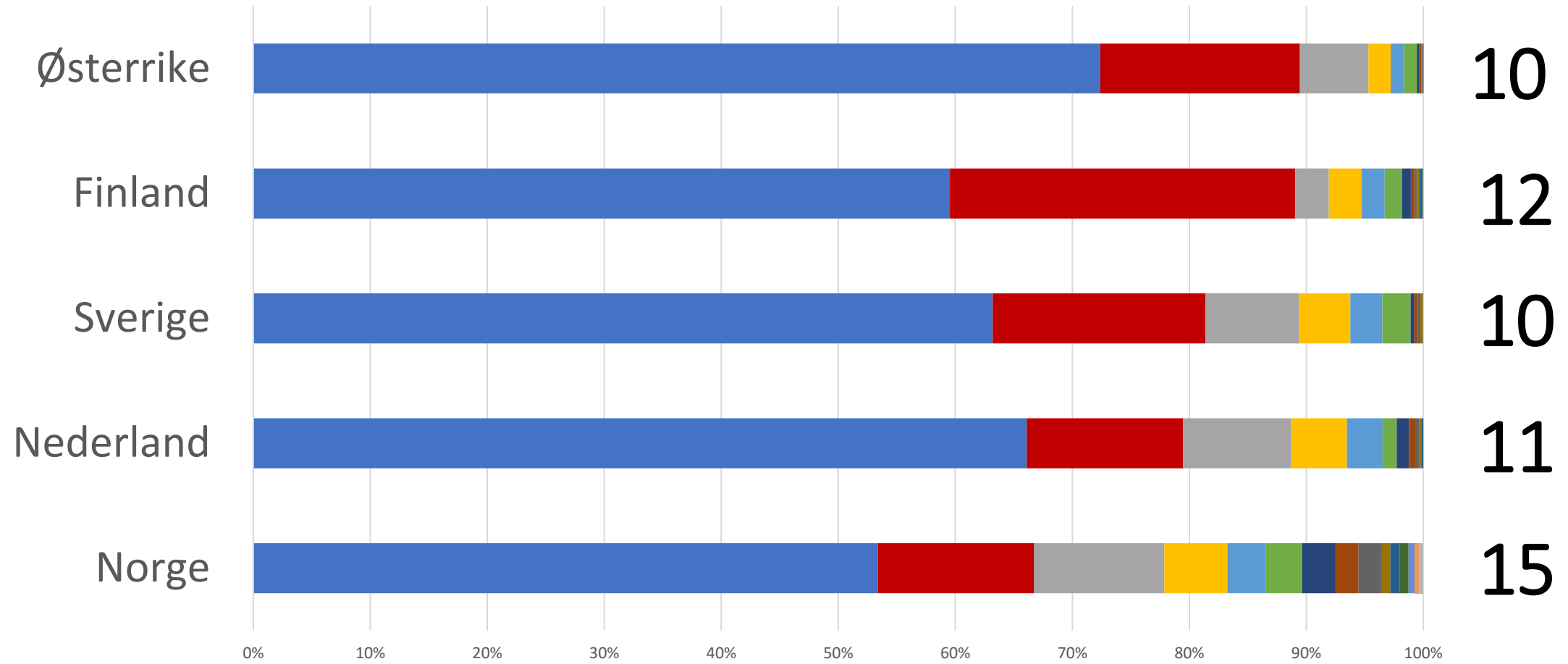
OECD, Brooks report, 1971

Sektorprinsippet: Forskning for politikk i praksis

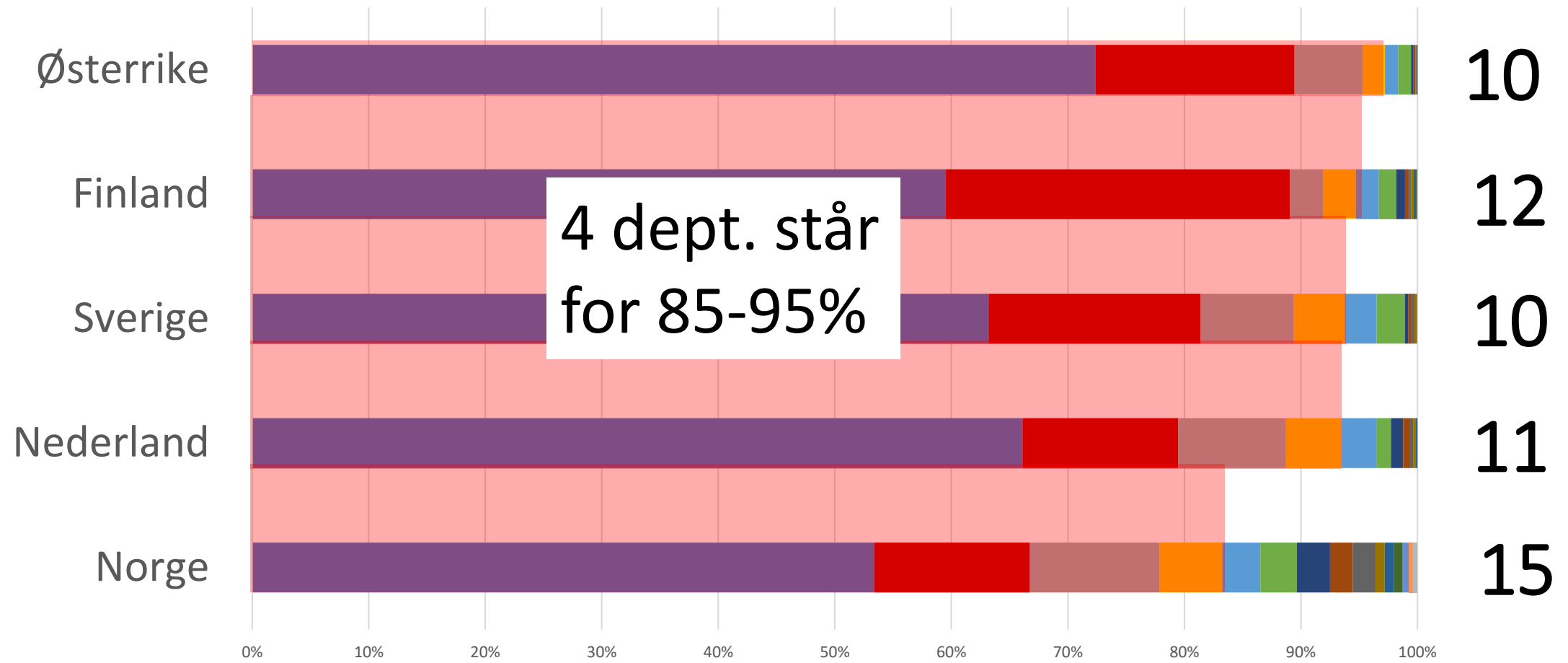
Sektorprinsipp er vanlig også i andre land

Offentlige FoU-bevilgninger i 2024. Andel per dept

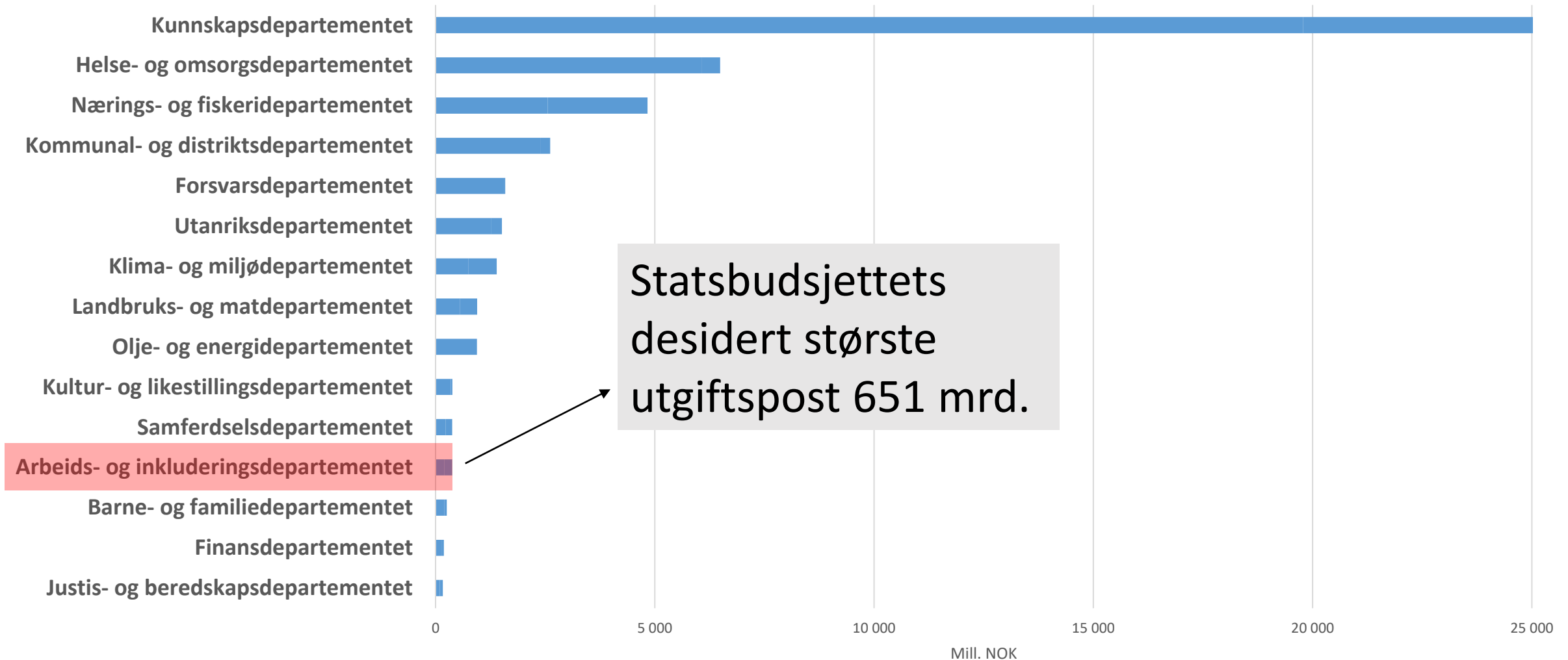
Sektorprinsipp er vanlig også i andre land

Offentlige FoU-bevilgninger i 2024. Andel per dept

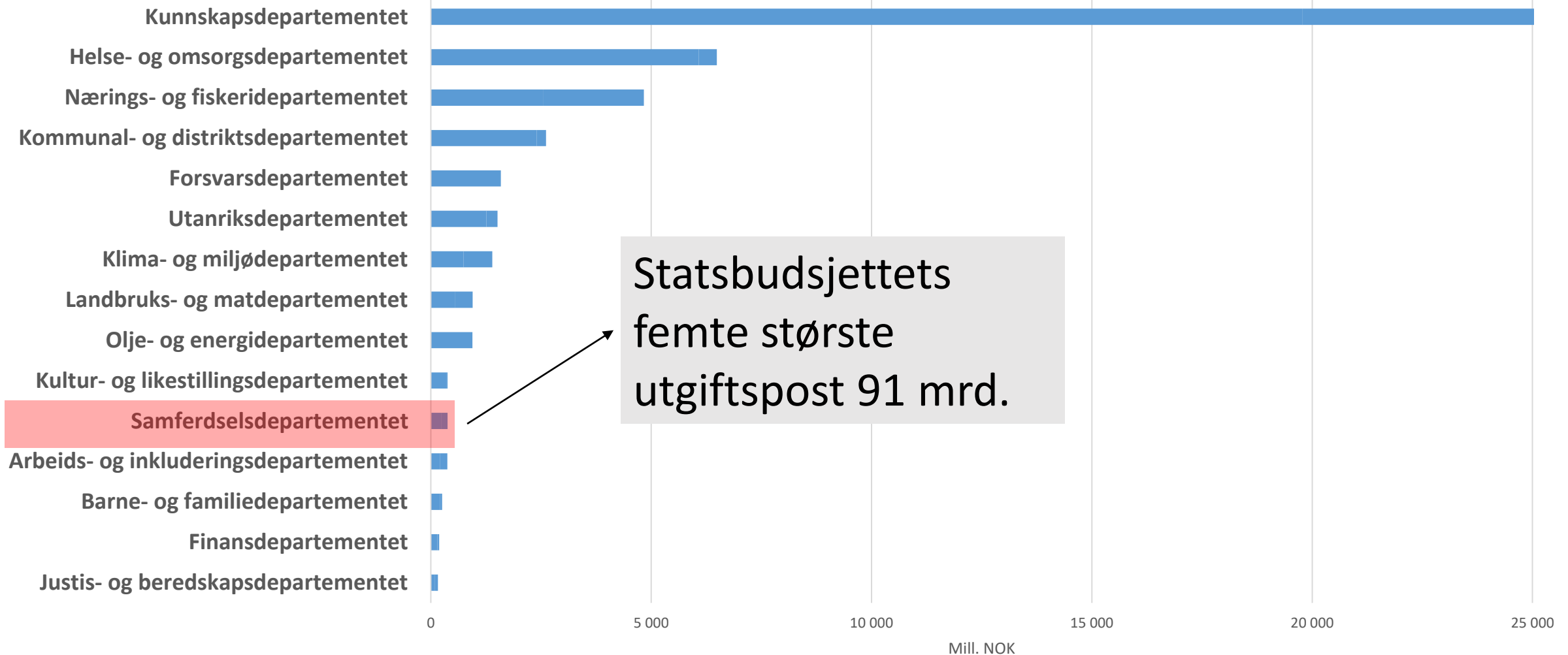
Er samfunnsbehov koblet til forskningsbehov...?

FoU-bevilgninger i forslag til statsbudsjett 2024 fordelt på departementer

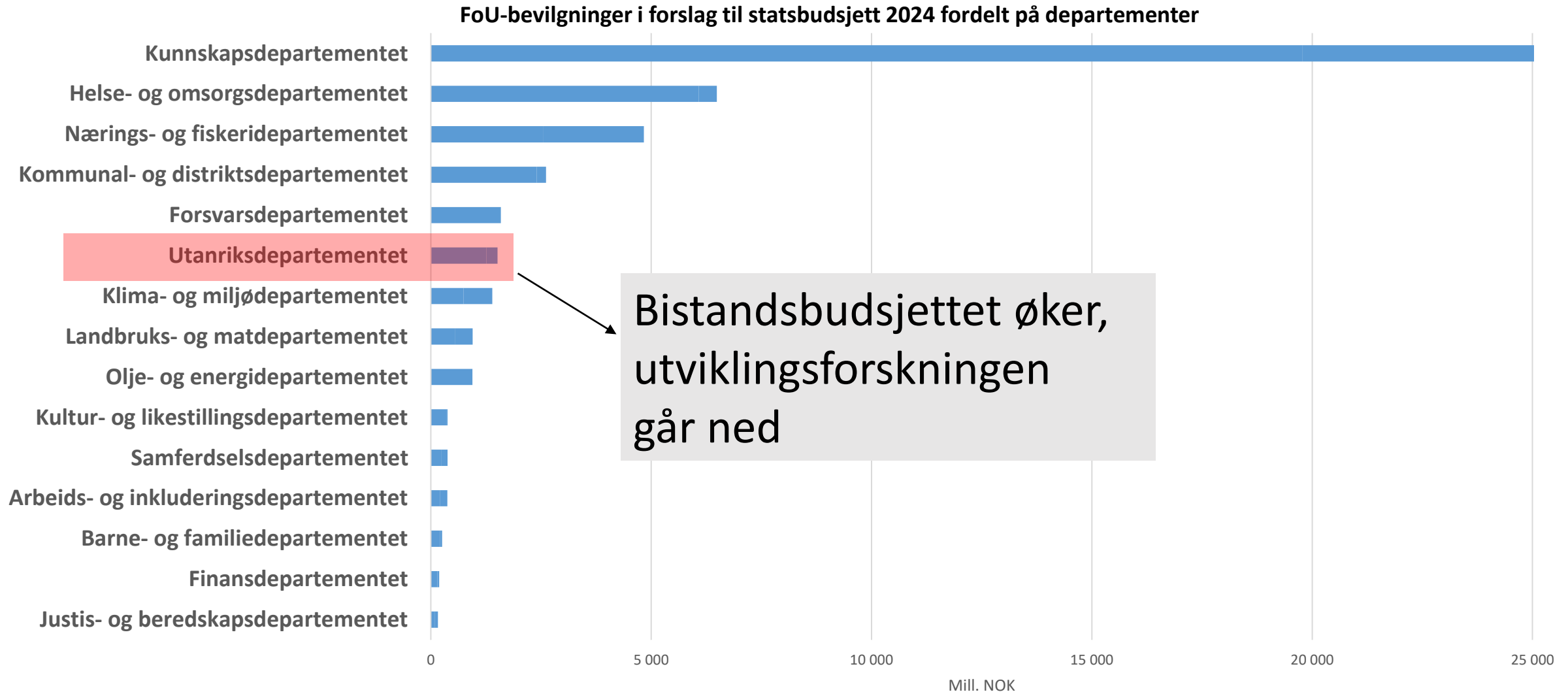

Er samfunnsbehov koblet til forskningsbehov...?

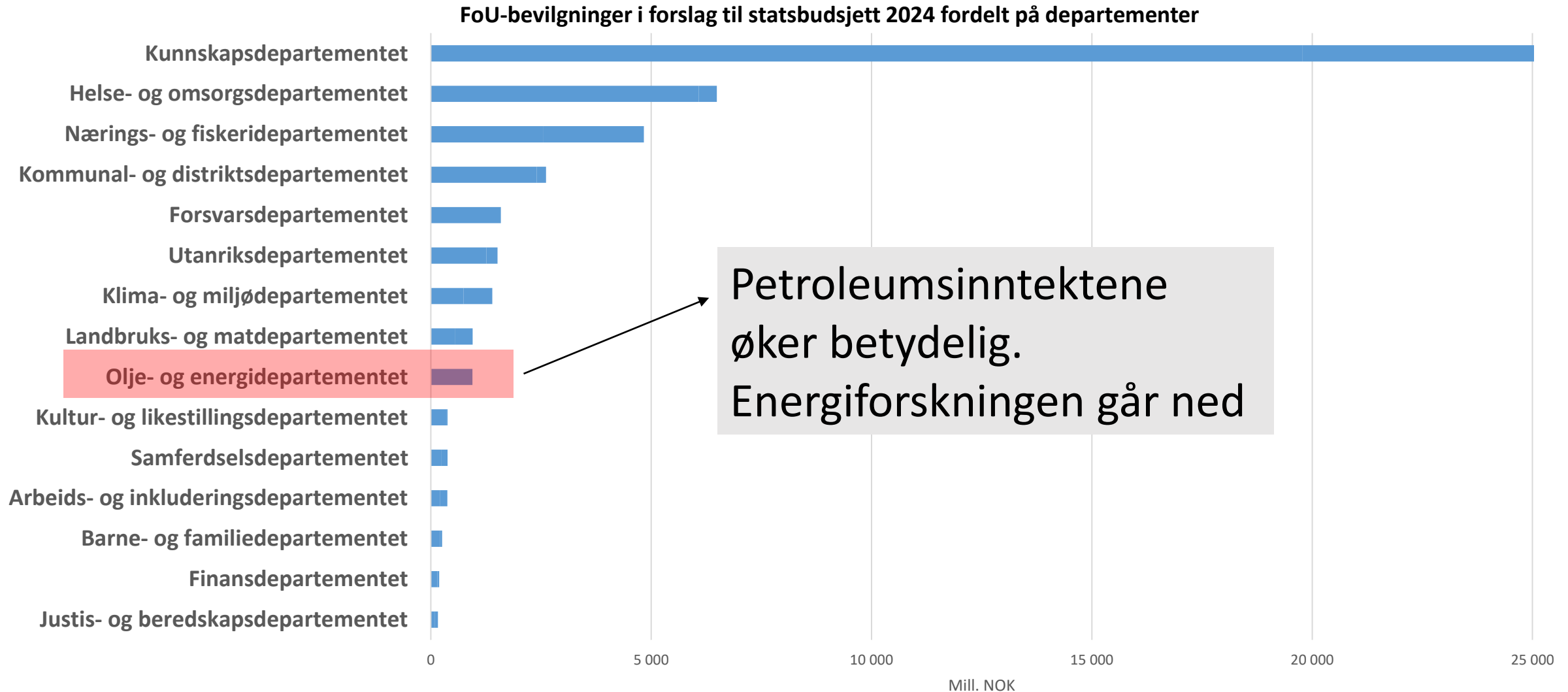
FoU-bevilgninger i forslag til statsbudsjett 2024 fordelt på departementer

Er samfunnsbehov koblet til forskningsbehov...?

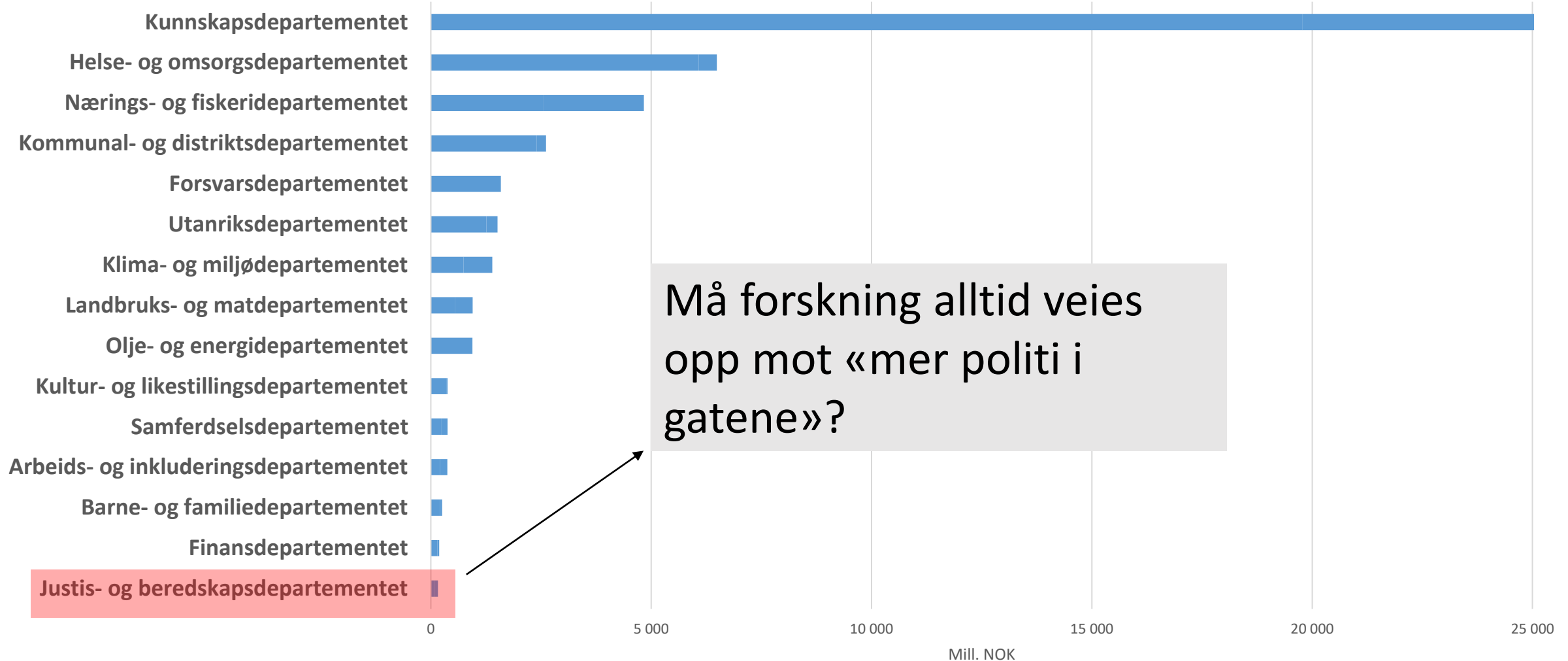

Er samfunnsbehov koblet til forskningsbehov...?

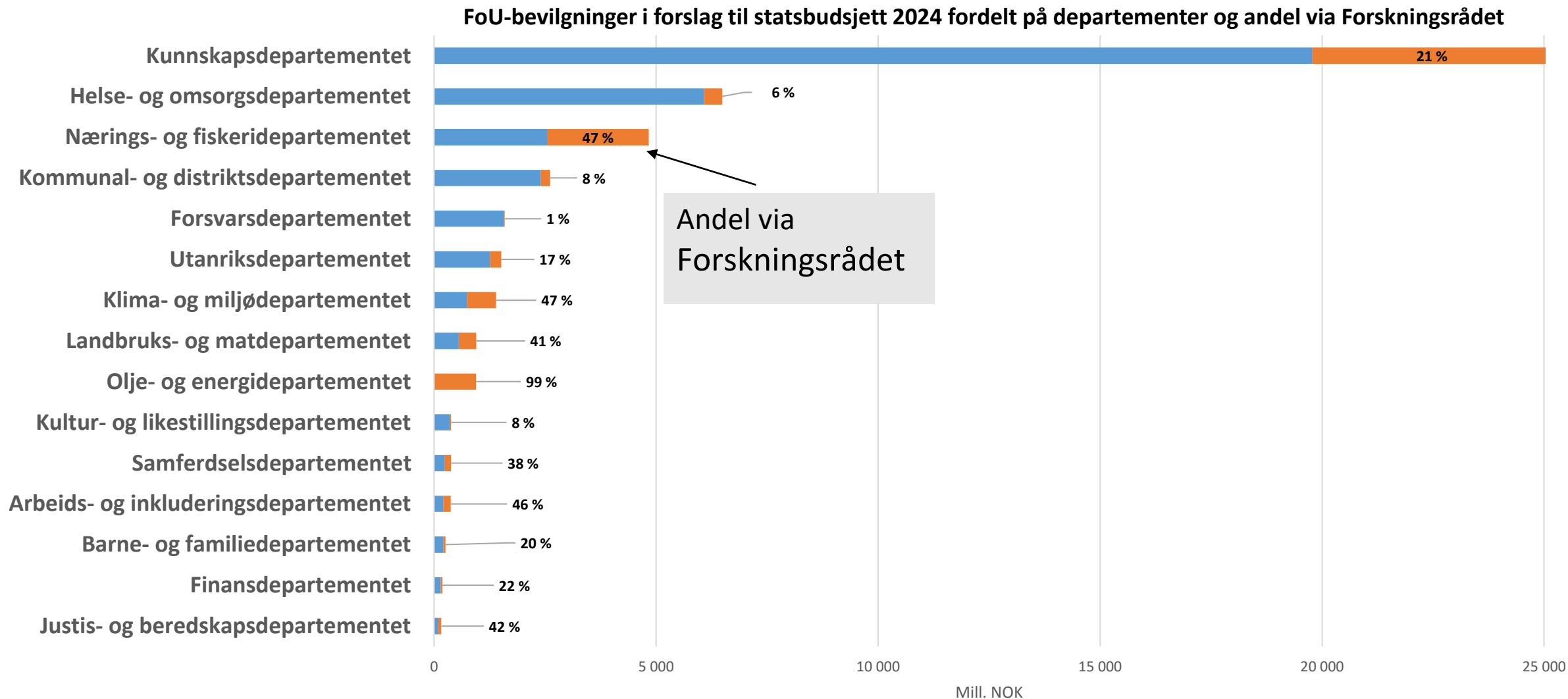

Er samfunnsbehov koblet til forskningsbehov...?

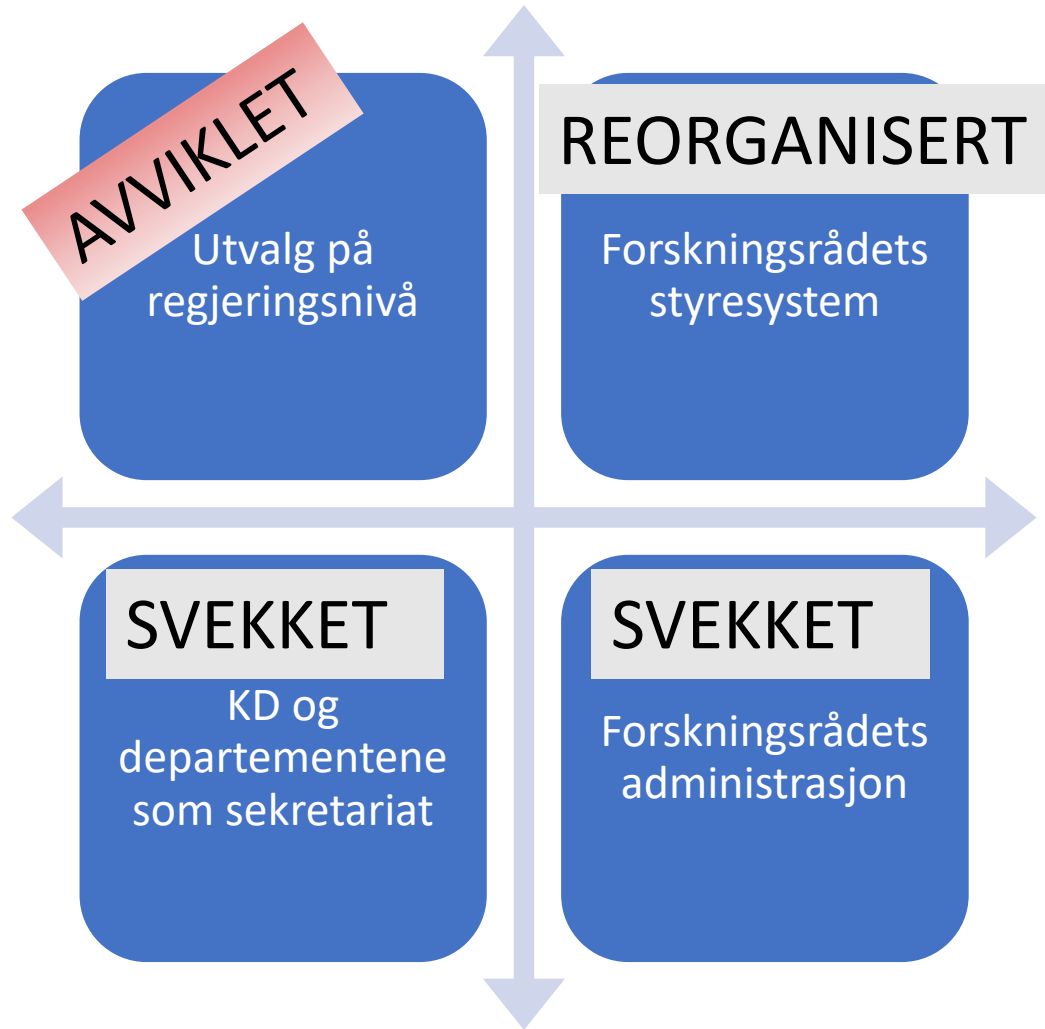
FoU-bevilgninger i forslag til statsbudsjett 2024 fordelt på departementer

Har vi mekanismer som kobler forskning til behov?

Har vi mekanismer for å koordinere politikken?

«Uansett må koordineringen av forskningspolitikken forbedres og forsterkes»

Regjeringens langtidsplan, 2022

1 år og 11 måneder

= anslått gjennomsnittlig virketid for fagstatsråder i norske regjeringer siden 2005

Punkter til diskusjon

- Kan vi gjøre sektorprinsippet til en styrke?
- Trenger vi «handlingsregler» for å koble sektorbehov til forskning?
- Er finansiering og virkemidler egnet for å rette forskning mot samfunnsbehov?
- Alle sier at koordineringen må bli bedre, men hvordan?